

ДО ПИТАННЯ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Категорія «джерело права» є однією з фундаментальних в юриспруденції. Історія цього поняття налічує більше двох тисяч років. Воно виникло ще в античному світі як поняття-метафора. Автором вважається Тіт Лівій, який вперше написав, що Закони XII таблиць є «джерелом усього публічного і приватного права». Згідно з римською релігією джерело є тим місцем, де з'єднувалися два світи – людський і божий. За образним висловом Тіта Лівія, Закони XII таблиць пов'язували земний світ із світом богів. Сучасний зміст цієї метафори: закон не самодостатній, існує ще й деякий фактор, який не тільки визначає, але й у певному сенсі санкціонує його [1, с. 42].

У дореволюційний період (1864–1917 роки) наука міжнародного права при визначенні джерел права керувалася положеннями загальної теорії права. Значна кількість юристів-міжнародників того часу перебувала під впливом природно-правової доктрини і розрізняла поняття джерел права у внутрішньому та зовнішньому прояві: внутрішній прояв характеризувався як причини, що зумовлюють появу права, і зовнішній – як форми вираження міжнародно-правових норм.

Причиною, що зумовлює виникнення права, найчастіше визнавали правосвідомість народів, ідею справедливості, природу людини і т. п., а зовнішні джерела визначали як форми, пам'ятники, матеріали.

Найбільш послідовно природно-правові погляди на джерела міжнародного права знайшли відображення в роботах А. К. Бялецького, який вважав, що необхідно розрізняти поняття джерел права від поняття його зовнішнього виразу. А. К. Бялецький вважав джерелом міжнародного права ідею справедливості, яка проявляється в численних пам'ятках та матеріалах міжнародного права (міжнародні договори, міжнародно-правові звичаї, внутрішнє законодавство держав тощо). При цьому пам'ятками міжнародного права він визнавав лише ті, де виражена ідея справедливості [2, с.26].

Джерело права як об'єктивний фактор – це є не що інше, як умова формування права. Джерела права криються в процесі формування норм поведінки людей, їх груп, об'єднань або іншого співтовариства. Джерела права не можна відривати від норм. Це стає очевидним з позиції системного та

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

історичного аналізу. У будь-якого процесу, того, що відбувається в певній соціальній системі, завжди є мета. Цим характеризується і нормотворення. Тому джерела права нерозривно пов'язані із нормотворенням.

Разом з тим, поряд з нормотворенням слід виділяти і правотворчість, ви-токи якого також знаходяться в нормотворчому процесі. Для з'ясування дже-рел права важливо мати на увазі, що будь-яка спільнота людей представляє собою соціальну систему. Вона живе за своїми, притаманними їй, вироблени-ми нею в процесі свого становлення і розвитку правилами, своєрідними внутрішніми законами, які забезпечують її життєдіяльність. На неї можна впливати ззовні. У таких випадках суб'єкт впливу підтримує внутрішні пра-вила, закони життєдіяльності системи, обмежує або припиняє їх дію.

Міжнародне приватне право – галузь національного права. Тому його джерела – це ті юридичні форми, які характерні для національного права взагалі. Для права нашої держави, в тому числі і для міжнародного приват-ного права, практично єдиним юридичним джерелом є нормативний юри-дичний акт – закони і підзаконні акти. Незначну роль відіграють санкціо-вані звичаї. В окремих державах джерелами права поряд з нормативними актами виступають судові прецеденти, які є джерелом і міжнародного при-ватного права.

У юридичній літературі широко поширена думка про подвійну природу джерел міжнародного приватного права, згідно з якою до джерел відносять-ся як національно-правові, так і міжнародні-правові форми (міжнародні договори та міжнародні правові звичаї). Всі дослідники при цьому виходять з того факту, що багато норм, що входять в систему міжнародного приват-ного права, що створюються у формі міжнародних договорів, рідше звичаїв.

Проте міжнародне право не здатне регулювати внутрішньодержавні відносини так само, як механізм дії національного права не придатний для регулювання міждержавних суспільних відносин. Для того щоб норми між-народного права набули здатності регулювати відносини з участю фізичних і юридичних осіб, вони повинні увійти в правову систему країни, набути юридичної сили національного права. Іншими словами, вони повинні на-бути офіційно-юридичну форму суверенного, незалежного, одноосібного волевиявлення держави, тобто форму національного права. Тільки в такому форматі норми міжнародного договору будуть регулювати внутрішньодер-жавні відносини, встановлювати права та обов'язки для фізичних і юридич-них осіб цієї держави.

Щодо міжнародного приватного права, яке регулюючи відносини між фізичними та юридичними особами, входить в систему національного пра-

ва, то в цій галузі міжнародний договір відіграє значно більшу роль у регулюванні приватних правовідносин з іноземним елементом, ніж в будь-якій іншій сфері внутрішньодержавних відносин. Разом з тим, існує думка, що всі міжнародні договори у сфері міжнародних приватноправових відносин, належать до системи міжнародного (публічного) права.

Іншим джерелом міжнародного приватного права є правовий звичай. Тобто сформоване в практиці правило, за яким держава визнає юридичну силу. Найчастіше звичай як джерело права застосовується комерційної діяльності, а враховуючи значну роль звичаїв міжнародного ділового обороту в регламентації міжнародних економічних зв'язків і труднощі встановлення їх змісту та застосування (в силу їх неписаного характеру), багато міжнародних організацій вивчають, узагальнюють і публікують свого роду «кодекси» звичаїв з тих чи інших питань. Особливо велике значення мають публікації, підготовлені Міжнародною торговою палатою, зокрема Міжнародні правила по уніфікованому тлумаченню торгових термінів (ІНКОТЕРМС).

Що ж стосується внутрішнього законодавства як джерела міжнародного права, то це певний нормативно-правовий акт, який встановлює порядок урегулювання приватноправових відносин, які хоча б через один із своїх елементів пов'язані з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж національний правопорядок. Сучасні процеси глобалізації економіки, зростання міжнародного товарообміну, а також поширення міжнародної взаємодії приватних осіб спричинили збільшення кількості документів, спрямованих на визнання дії норм іноземного права [3, с. 268]. Це може бути як окремих закон про міжнародне приватне право, як в Україні, так і являти собою результат міжгалузевої кодифікації, тобто основі питання міжнародного приватного права врегульовані галузево: в межах сімейного, трудового, цивільного законодавства і т.д.

Таким чином, на нашу думку, наразі відсутня можливість чітко визначити місце кожного джерела в системі джерел міжнародного приватного права, їх взаємозв'язок та ієрархію. Світові процеси глобалізації й сама сутність міжнародного приватного права зумовлюють необхідність вироблення єдиного підходу до розуміння сутності й значення кожного джерела міжнародного приватного права. Це дозволить найбільш повно відобразити всі форми зовнішнього його вияву, а головне – закріпити місце кожного джерела в системі джерел міжнародного приватного права та гармонізувати їх взаємозв'язок, що, в свою чергу, буде сприяти підвищенню якісного рівня міжнародної правозастосовної практики в сфері приватно-правових відносин.

Література:

1. Рубанов А. А. Понятие источник права как проявление метафоричности юридического сознания // Судебная практика как источник права. – М., 1997. – С. 42–47.
2. Сафронова Е. В. Становление и развитие отечественной доктрины источников международного права // Ленинградский юридический журнал. – 2010. – Выпуск № 1.
3. Чевичалова Ж. В. Надімперативні норми у міжнародному приватного праві // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія і права. – № 1(16). – 2014 – С. 267–272.

Науковий керівник: Чевичалова Ж. В., к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. В. Ключка¹

ПРОБЛЕМИ ЕВТАНАЗІЇ В КОНТЕКСТІ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ ЗГІДНО З КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

До сьогодні у світі існують питання, відповіді на які все ще відсутні, незалежно від того, як далеко зробило крок суспільство, розвинувши юридичні, медичні, соціальні, психологічні, а найголовніше інноваційно-технологічні науки. До найбільш актуальних з питань належить проблема евтаназії, яка і досі викликає багато суперечок та дискусій медиків і юристів. Увагу до даної теми також привернув розвиток технологій підтримування життєдіяльності тяжко хворих людей. Питання щодо заборони або дозволу евтаназії дуже складне, адже існує безліч позицій, думок, аргументів та протиріч між ними, отже дійти до єдиного висновку майже неможливо. Ми пропонуємо у своїй роботі розглянути дане дослідження в аспекті положень статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Право на життя, як фундаментальне право людини вперше знайшло своє закріплення в універсальному міжнародно-правовому акті з прийняттям

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.